

ALBERT SAVERIJS

(1886-1964)

Winter in Vlaanderen

Olieverf op doek - 135 x 150 cm - gesigneerd rechts onder - niet gedateerd

Het werk van Saverijs behoort bij de kunst, die de machtige groep der Vlaamse expressionisten voortgebracht heeft. Hij is het impressionisme, dat in de jaren na de eerste wereldoorlog opeens zo gesmaad werd, trouw gebleven, terwijl ietwat oudere schilders van zijn generatie, die veel meer dan hij naar de trant van Emiel Claus gewerkt hadden, met vliegende vaandels en slaande trom naar het, toen overigens nog dun bezette kamp der expressionisten waren overgelopen. Dat deed Albert Saverijs niet, dat deed hij tenminste niet zo radicaal als sommige anderen. Maar moest hij dat doen? Wij zeiden daareven dat hij veel minder naar de manier van de impressionisten werkte dan velen zijner generatie, die in die tijd ongetwijfeld wel wat ten achter gebleven waren. Leerling van Delvin en George Minne aan de Gentse academie, heeft hij sommige zijner vroege landschappen weleens in een ietwat symbolische sfeer geplaatst. Dat was trouwens nog jeugdwerk, ofschoon reeds van goede kwaliteit en vast niet méér te versmaden dan b.v. bepaalde schilderijen van Gust de Smet uit die tijd, die opvallender nog in het teken van de Jugendstil stonden. Maar een der eerste definitieve doeken van Saverijs was het thans algemeen bekende 'Winterlandschap in Vlaanderen' uit de jaren 1924-1925. Dit werk had volstrekt niets meer met impressionisme of een andere actuele strekking te maken. Het greep over een kwart-eeuw terug naar de aanvang der School van Latem, naar de sneeuwlandschappen van Valerius de Saedeleer en langs diens voorbeeld om naar de natuurvertolkingen van de Oude Bruegel. Twee of drie panelen van de grote meester kunnen hem hierbij speciaal voor ogen hebben gestaan, de 'Jagers in de sneeuw', de 'Aanbidding der Wijzen', gesitueerd in een Vlaams dorp onder neerdwarrelende vlokken, of de 'Volkstelling te Bethlehem'. Zo stond Saverijs' werk wortelvast in de Vlaamse traditie en behoorden alle vreemde invloeden bij hem tot het verleden. Hoeveel machtiger, lyrischer zoals men tegenwoordig graag zegt, is Saverijs' doek geschilderd dan de min of meer analoge sneeuwlandschappen van de vrij bedachtzame Valerius de Saedeleer. Niet minder ondergaat men hier de gewaarwording van een ijzige koude, maar die koude is niet doods. Op het gevaar af in tegenspraak te komen met onze eigen impressie over de kille atmosfeer waarin dit landschap baadt, zouden wij bijna durven zeggen dat er warmte van dit werk uitgaat. Immers, die warmte is zodanig dat ze de vrieslucht die boven de winterse velden hangt niet wegneemt, want ze houdt alleen

verband met de toonaarden die de schilder met een wonderbaar zuiver kleurinstinct heeft aangebracht. De sneeuw op de voorgrond is inderdaad niet wit, ze heeft het gedempte geelachtig bruin van oud ivoor, ze heeft het grauweel van perkament en het is ongetwijfeld dit gebroken wit van organische stoffen dat spijs alles een warme trilling van leven aan dit ingeslapen land meedeelt. Naar het achterplan toe gaat dat vuilwit der sneeuwvlakte over in het bruin van een rij bomen of een bos, waarboven de hemel koepelt, grijsachtig klaar aan de horizon, blauwgroen hoger op. Meesterlijk is die hemel geschilderd in bewegende slinteren van dominerend jadegroen dat in tamelijk diepe tonen gebruikt is, zodat wel mag gezegd worden dat de kleur van die hemel een vondst was. Bij ons weten had nooit eerder iemand eraan gedacht een groene hemel over een sneeuwlandschap te spannen. Streng genomen is 'Winter in Vlaanderen' eigenlijk een dorpsgezicht. Op het middenplan ziet men een kerktoeren, omringd door huizen met besneeuwde daken. Het bebouwde gedeelte strekt zich vooral aan de linkerkant uit en tekent zich af tegen de donkerbruine massa van het bladerloze bos, terwijl de rechterkant van het middenplan eerder door enkele alleenstaande bomen, uitlopers van het bos, blijkt gestoffeerd te zijn. Van groter belang is evenwel het voorplan; het is een hele compositie van bomen, huizen, een brugje en een beek of rivier, dus een flink uitgewerkt geheel, zoals bij schilders van de nieuwere tijd niet vaak meer voorkomt. Voorbeelden van dergelijke landschapcomposities vindt men veeleer bij oude meesters, wie het er a.h.w. om te doen was een halve wereld op hun landschappen te concentreren en er zich overigens de tijd toe gunden. Toch wisten de groten daarbij overladenheid te vermijden en daarin is ook Saverijs geslaagd. In weerwil van zijn twee hoge donkere bomen op het voorplan links, waarvan de bladerloze kruinen zich bijna tot aan de bovenrand van het doek verheffen; niettegenstaande een tiental andere zeer ranke bomen, blijkbaar canada's, die men aan de andere kant van de beek ziet en waartussen nog een aantal knotwilgen staan, dat alles zonder te spreken van de twee huisjes op het voorplan rechts, heeft men niet het gevoel dat de schilder hier te veel heeft bijeengebracht.

Het opvallende daarbij is, dat hij nochtans geen merkbare poging heeft gedaan om het motief te vereenvoudigen of het in zijn bestanddelen enigszins te ordenen. Het is alsof wij voor de getrouwe werkelijkheid stonden, voor een tafereel zoals het reilt en

zeilt gesneden uit de Vlaamse natuur, zonder enige poging het artistiek te... verbeteren. Jarenlang heeft er in de wereld van de kunst een slogan de ronde gedaan, naar luid waarvan men het kunstbeeld in de plaats van het natuurbeeld moest zetten, om een noemenswaardige artistieke schepping voort te brengen. Met 'Winter in Vlaanderen' van Saverijs staan wij voor het eerder zeldzaam geval, dat het natuurbeeld het kunstbeeld dekt, met andere woorden : de natuur zelf is onder Saverijs' penseel kunst geworden. Hij heeft er niets wezenlijks aan moeten wijzigen om ze tot kunst te verheffen. Vandaar die machtige indruk van waarheid en echtheid welke van dit formidabel schilderij uitgaat. Nochtans, het spreekt welhaast vanzelf dat de kunstenaar dit motief zomaar niet op zijn weg heeft gevonden en dat hij wel degelijk de samenstellende elementen op zijn wijze zal hebben geordend en geschikt. Dat brengt ons meteen een belangrijk feit in herinnering dat men in de moderne tijd vaak uit het oog heeft verloren, dat men namelijk de werkelijkheid op het vlak der kunst kan plaatsen zonder ze te verminken. Een kunstenaar moet en mag de natuur niet slaafs volgen, maar o.i. zal het zich vroeg of laat wreken als hij zich bij zijn vertolking van het thema iets veroorlooft dat met de natuur strijdig is, - tenzij hij zich principieel in een irreële wereld bewoog, en dan nog. De voornaamste afwijking van de werkelijkheid die Saverijs zich hier heeft veroorloofd betreft overigens niet de natuurlijke vorm der dingen, maar wel de kleur. Anders dan de altijd beperkte interpretatiemogelijkheden op het gebied van de vorm (als men deze ten minste niet onherkenbaar wil maken) biedt de kleur aan de schilder praktisch

grenzeloze mogelijkheden van expressie. Niet voor niet is de schilderkunst de kunst der kleur. Saverijs heeft er in zijn 'Winter in Vlaanderen' ruim gebruik van gemaakt zonder zelfs zijn toevlucht tot transposities te nemen, tenzij misschien wat zijn diepgroene lucht betreft. De perkamentkleur der sneeuw is geen transpositie, maar een bij een echt schilder als hij om zo te zeggen vanzelfsprekende modulering, die zijn wit afstemt op de grondtoon, terwijl de rijke tinten van het bos op het achter- en middenplan : bruin, bruinrood, beige, het blauw van het riviertje, het naar het grijs overgaande gedempt bruinrood van de huisgevels en van het stenen brugje op de voorgrond ongetwijfeld grosso modo met de natuurlijke kleuren daarvan overeenkomen, of kunnen komen. Maar dat alles tezamen ontheft het geheel toch aan de alledaagse werkelijkheid. Onder het magisch penseel van de schilder is er een wonderbare compositie van kleur ontstaan, waarvan het geenszins decoratief, maar zuiver plastisch effect ligt in de tegenstelling van de donkere en klare partijen, overkoepeld door de sombere, maar van licht doorstraalde lucht. Dat dit contrast niet hard en onnatuurlijk is uitgevallen, is te danken aan het levend, bijna warm ivoorwit van de sneeuw, waarop alle andere, ook de donkerste tinten zodanig afgestemd zijn dat er niets uit de band springt.

Saverijs' visionaire kijk op de natuur van zijn land werd hier geleid door een feilloos kleurinstinct, dat hem, tovenaars met het penseel als hij was, in staat heeft gesteld een der authentieke meesterwerken onzer moderne kunst te schilderen.

U. Van de Voorde